

ГЕНДЕРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИБОРУ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті розглянуто проблему гендерних детермінант вибору копінг-стратегій у юнацькому віці. Юнацький вік є періодом набуття ідентичності, в тому рахунку і гендерної, а також активного формування стабільного стилю подолання. Надмірний психологічний стресовий тиск виступає одним з основних соціально-психологічних чинників порушення адаптації юнацтва. Представлено результати дослідження специфіки впливу статі та гендерної ідентичності на стресостійкість юнацтва та вибір копінг-стратегій. Встановлено, що юнки більшою мірою ніж юнаки схильні до подолання негативних переживань у зв'язку з труднощами за рахунок реагування за типом ухилення: заперечення проблеми, фантазування, невиправдані очікування, відволікання. Така сама тенденція спостерігається щодо вибору юнацтвом стратегії планування вирішення проблем. Так, маскулітність юнаків і юнок знижує прагнення уникати стресових ситуацій, посилює використання стратегій подолання стресу шляхом планування вирішення проблеми та її позитивної переоцінки. Фемінітність юнаків і юнок призводить до вибору ними стратегій подолання негативних переживань за рахунок суб'єктивного зниження значущості проблемної ситуації, а також у юнаків – сприяє використанню стратегії самоконтролю. Андроїтність юнацтва знижує частоту вибору стратегії дистанціювання для подолання стресу. Андроїтність юнок негативно відбивається на їх самооцінці стресостійкості, хоча і супроводжується підвищенням особистісної відповідальності.

Ключові слова: гендер, стать, гендерна ідентичність, копінг-стратегії, стресостійкість, юнацький вік.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України умови становлення особистості молоді стають все більш підвладними впливу кризових явищ політичного, суспільного, економічного характеру. Швидкі та значущі соціальні зміни актуалізують проблему вивчення психологічних особливостей активності юнаків і юнок у складних життєвих обставинах, пошуку шляхів надання ефективної психологічної допомоги з метою сприяння розвитку здатності подолання стресів особистістю в юнацькому віці.

Юнацький вік є кризовим, оскільки ставить перед індивідом найбільш складні задачі розвитку, що виникають протягом життя. Кризовість віку ускладнюється для особистості особливостями її життєвої ситуації та діяльності – руйнуванням звичних стереотипів життя й навчання, часто пов'язаних з матеріальною та побутовою невлаштованістю, невизначеністю соціального статусу, інтенсивною розумовою працею та періодичними екзаменаційними стресами. Надмірний психологічний стресовий тиск виступає одним з основних соціально-психологічних чинників порушення адаптації юнацтва.

Одним з основних завдань юнацького віку є набуття ідентичності, в тому рахунку і гендерної. Гендер як соціальний конструкт являє собою специфічні уявлення щодо того, якими повинні бути представники чоловічої та жіночої статей. Ці уявлення виконують регульовальну функцію, обумовлюючи особливості поведінки жінок і чоловіків у різних умовах, відбиваючись у їх установках, мотиваційній сфері тощо.

Суспільство очікує від своїх членів певної поведінки та «виховує» у них певні поведінкові

стратегії згідно їхньої гендерної належності, визнаючи «нормативну» реакцію на різні життєві події для жінок і для чоловіків. Таким чином, гендер є однією з фундаментальних ознак особистості, яка безумовно та невідворотно здійснює вплив на поведінку особистості у будь-яких умовах, в тому рахунку і у складних, проблемних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі термін «копінг-стратегії» використовується у значенні процесу подолання стресу [1, с. 12]. Сутність копіngu постає у найбільш ефективній адаптації людини до вимог стресогенної ситуації, а з позиції превентивного подолання – у створенні та підтриманні ситуації (зміст завдань, умови та організація життя та діяльності суб'єкта) у відповідності до функціональних, конституційних, психологічних та інших можливостей людини [11, с. 36]. Значною мірою ці можливості визначається гендерною ідентичністю особистості [4], оскільки гендерні приписи та нормативи поведінки, прийняті в тому чи іншому соціумі, інтерналізуються суб'єктом діяльності в процесі онтогенезу [3], а потім ретранслюються у власній діяльності та взаєминах.

Традиційно вважається, що жінки більш підвладні емоціям, ніж чоловіки. Так, К. Хорні вказує на те, що згідно з розподілом соціальних ролей сформувався певний погляд на жінок як на інфантильних створінь, які живуть емоціями. Емоційність зазвичай розглядається як один із суттєвих показників жіночності, який, як правило, протиставляється чоловічій раціональності. У багатьох тестах (або шкалах), що вимірюють фемінітність та маскулітність,

які почали розробляти з 30-х років XX сторіччя, емоційність є однією з найважливіших характеристик, що дозволяє відокремити «нормальних» жінок від «нормальних» чоловіків та «нормальних» жінок від жінок маскулітних [2, с. 320].

Мужність (маскулітність) у суспільному уявленні пов'язується з досягненнями, автономією, прагненням контролю як здатності, у тому числі, впливати на усвідомлений прояв та приховування власних почуттів. Жіночність, навпаки, асоціюється з міжособистісною комунікацією, прагненням до об'єднання та активного прояву почуттів.

Дослідники зазначають наявність статевого диморфізму в реагуванні на стресові події. Результати дослідження Л.В. Буравцевої свідчать про більш виражену реакцію на початок стресу та більш швидке відновлення після його завершення у жінок, їх пластичність у порівнянні з чоловіками. Напруженість, перенапруження, негативна збудливість, схвильованість, депресія, пригніченість, апатія, байдужість, розпач, приреченість, почуття безвиході властиві більше особам жіночої статі, тоді як реакція шоку – чоловікам, а істерія, знервованість, роздратованість однаково властиві представникам обох статей [10, 66].

На думку Ш. Тейлор та її колег, жінкам не властива реакція боротьби або втечі. Дослідники висувують припущення, що стресори призводять жінку до стану готовності до піклування та дружнього зближення: при стресі жінки забезпечують безпеку своїх дітей, піклуються про задоволення їх потреб та зближуються з представниками свого соціального кола за для досягнення тієї ж мети – зменшення вразливості своїх дітей [7, 157].

Існують дані, що жінки відчувають тривогу та напруження в ситуаціях, які містять елемент конкуренції (змагання, мотивації досягнення), тоді як чоловікам властива тривога та прояв фрустрації стосовно ситуацій, що передбачають необхідність прояву співчуття чи надання допомоги [7, 153], більш високий рівень здатності до управління власними емоціями та контролю експресії [5].

Згідно результатів дослідження А. В. Лібіної, жінки частіше за чоловіків схильні до таких неадаптивних реакцій як ігнорування або неправильна інтерпретація емоційних переживань, ігнорування значущих факторів та фокусування уваги на дрібницях, фантазування про дивовижне вирішення проблемної ситуації, відволікання від вирішення проблеми шляхом фантазування про те, що би було, якби вона взагалі не сталася, стереотипність мислення тощо [8, 136], хоча автор і вказує, що ці статеві розбіжності зафіксовані лише на рівні тенденції.

Багато дослідників вказують на те, що специфіка гендерної ідентичності особистості відбивається у способах побудови взаємодії та подолання проблемних ситуацій. Так, Н. М. Дорошенко вказує, що маскулітність визначає авторитарне, егоїстичне та

агресивне ставлення до людей, домінування над людьми, незалежну поведінку з прийняттям «боротьби» в конфлікті. Фемінна ідентичність детермінує залежну поведінку, стратегію ухиляння від боротьби, комунікабельність, вибір згладжування та втечі як способу вирішення конфліктної ситуації. Андрогінній статевої ролі ідентичності притаманне дружнє та альтруїстичне ставлення до людей, незалежність та комунікабельність. Андрогінія не визначає постійного використання стратегії прийняття або ухиляння від «боротьби». Андрогінні особистості надають перевагу компромісній поведінці в конфлікті [6].

Існують дані про те, що жінки та фемінні чоловіки більшою мірою схильні до захисної стратегії та вирішення проблеми емоційно, тоді як чоловіки та маскулітні жінки – інструментально, шляхом перетворення проблемної ситуації [9, 16].

Гендерні ознаки здійснюють свій вплив на жінок та чоловіків на різних етапах їх розвитку. Підтверджені науковими дослідженнями дані про те, що в юнацтві соціальне середовище виявляється більш сповненим емоційними подіями, які мають стресогенне значення, саме для дівчат [7, 153].

Специфічне становище юнаків та юнок, обумовлене їх віковими особливостями, – між підлітковим віком та дорослістю – відображається і на їх долаючій поведінці: підлітки та дорослі знаходяться на різних полюсах переважного вибору стратегій подолання, а особи юнацького віку займають між ними середню позицію [8, 131], що свідчить про пошукову активність юнацтва, їх експериментування у виборі стратегій подолання стресу.

Згідно результатів досліджень, підлітковий та юнацький вік є періодом активного формування стабільного стилю подолання. Юнаки частіше обирають при подоланні стресу такі стратегії як конфронтація, дистанціювання та уникнення, тоді як молоді більше притаманним є вибір самоконтролю, пошуку соціальної підтримки та планування вирішення проблеми [11, 263]. У самостійних пошуках адаптації до стресової ситуації юнаки та юнки іноді вдаються до використання шкідливих для здоров'я (вживання алкоголю та наркотичних речовин) чи потенційно шкідливих (рані незахищені сексуальні стосунки) засобів [10, 53]. Окрім продуктивних стратегій, особистість в юнацькому віці схильна і до використання непродуктивних, зокрема таких, як «активний відпочинок» та «відволікання». Водночас, оцінка продуктивності чи непродуктивності обраних стратегій залежить від ситуації їх використання.

Вивчаючи специфіку подолання стресу, Т.Л. Крюкова дійшла висновку, що, дорослішаючи, хлопці змінюють стратегії долаючої поведінки: підвищується рівень використання стратегій проблемно-орієнтованого типу та зменшується використання соціального стилю, непродуктивних стратегій подолання (надія на диво, ігнорування тощо). У дівчат з віком також збільшується вираженість проблемно-

орієнтованого копінга, проте, як зазначає дослідниця, збільшується і кількість непродуктивних стратегій, зокрема самозвинувачення [11, 262].

Метою статті є дослідження гендерних детермінант вибору копінг-стратегій у юнацькому віці, а саме: виявлення впливу статі та гендерної ідентичності особистості юнацького віку на вибір конкретних копінг-стратегій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано наступні психодіагностичні методики: статоворольовий опитувальник С. Бем; Тест самооцінки стресостійкості С. Коухена та Г. Вілліансона; опитувальник «Способи долаючої поведінки» Р. Лазаруса та С. Фолкмана (адаптація Т.Л. Крюкової, Є.В. Куфтяк, М.С. Замішляєвої); опитувальник «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ф. Ендлер, Д. А. Джеймс, М. І. Паркер; адаптація Т. Л. Крюкової); Анкета оцінки нервово-психічної стійкості «Прогноз».

Статистична обробка здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 21.0), зокрема, для встановлення специфіки впливу гендерних ознак на вибір копінг-стратегій юнаками та юнками був використаний такий математичний метод, як дисперсійний двохфакторний аналіз.

У дослідженні взяли участь 60 осіб, віком від 16 до 18 років, з них 31 юнак та 29 юнок.

Згідно отриманих результатів, стать ($F=5,49$; $p \leq 0,05$) та гендерна ідентичність ($F=17,25$; $p \leq 0,001$) впливають на самооцінку стресостійкості юнаків і юнок. Названі ознаки також здійснюють на самооцінку стресостійкості статистично значущий вплив у своїй взаємодії ($F=10,63$; $p \leq 0,001$).

Маскулінні юнаки схильні оцінювати власну стресостійкість більш позитивно (25 б.), у порівнянні з фемінінними та андрогінними юнаками (20 б. та 21,66 б. відповідно).

У юнок спостерігається трохи інакша картина: андрогінні юнки вважають себе менш стресостійкими (21,29 б.), на відміну від фемінінних та маскулінних дівчат (23,89 б. та 25 б. відповідно). Фемінінність юнаків та юнок по-різному відбивається на їх самооцінці стресостійкості: фемінінність у юнок підвищує самооцінку стресостійкості, а у юнаків – знижує її.

І стать ($F=12,7$; $p \leq 0,001$), і гендерна ідентичність ($F=41,63$; $p \leq 0,001$) здійснюють вплив на нервово-психічну стійкість юнаків і юнок як окремо, так і у своїй взаємодії ($F=8,65$; $p \leq 0,001$).

Аналіз показників нервово-психічної стійкості поміж всієї жіночої вибірки свідчить про те, що андрогінні, фемінінні та маскулінні юнки характеризуються задовільною нервово-психічною стійкістю (відповідно 21,27 б., 15,58 б. та 17 б.). Серед юнаків задовільний рівень нервово-психічної стійкості діагностовано в юнаків з маскулінною та андрогінною ідентичністю (19 б. та 17,97 б.), тоді як у юнаків з

фемінінною ідентичністю діагностовано добру нервово-психічну стійкість (5 б.).

Разом з тим, вважаємо вартим уваги певне неспівпадіння результатів впливу фемінінності юнаків на їх самооцінку стресостійкості та нервово-психічну стійкість. Вважаємо, що отримані дані свідчать про специфічну дію саме гендеру на самоприйняття представників чоловічої статі: наявне відчуття стійкості та сили може вступати у конфлікт з поширеним стереотипом «справжнього чоловіка» та призводити до викривлення самооцінки.

Далі наведемо результати власне впливу статі та гендеру на вибір копінг-стратегій в юнацькому віці.

Встановлено, що саме стать досліджуваних юнаків та юнок ($F=6,12$; $p \leq 0,05$), а не їх гендерна ідентичність ($F=2,82$; $p \geq 0,05$) впливає на вибір стратегії конфронтації. Водночас виявлена статистично значуща взаємодія статі та гендерної ідентичності та їх сукупний вплив на вибір вищезазначеної копінг-стратегії ($F=8,51$; $p \leq 0,001$): маскулінність юнаків призводить до зменшення їх орієнтації на стратегію конфронтації, тоді як у юнок спостерігається зворотня тенденція. Вважаємо, що отримані дані можна пояснити тим, що здійснення конкретних дій за для вирішення стресової ситуації або емоційного її відреагування підвищується за рахунок маскулінності у дівчат, оскільки власне активність є важливою ознакою маскулінності. Разом з тим, невисокий рівень цілеспрямованості дій, характерний для конфронтаційної стратегії, може бути неприйнятним для високомаскулінізованих юнаків, які, в свою чергу, обирають інші стратегії долаючої поведінки.

Вибір юнаками та юнками стратегії дистанціювання обумовлюється їх гендерною ідентичністю ($F=12$; $p \leq 0,001$). І фемінінність, і маскулінність юнацтва призводить до вибору стратегії подолання негативних переживань за рахунок суб'єктивного зниження значущості проблемної ситуації, ступеня емоційної залученості, шляхом використання інтелектуальних прийомів раціоналізації, переключення уваги, відсторонення, гумору, знецінення тощо. Андрогінність юнок та юнаків, навпаки, зменшує використання ними цієї стратегії.

Вибір юнаками та юнками стратегії самоконтролю обумовлюється як їх статевою належністю ($F=4,7$; $p \leq 0,05$), так і гендерною ідентичністю ($F=34,76$; $p \leq 0,001$). Виявлена статистично значуща взаємодія цих двох факторів на високому рівні та їх вплив на вибір вищезазначеної стратегії ($F=43,99$; $p \leq 0,001$).

Стратегія самоконтролю передбачає спроби подолання негативних переживань у зв'язку з проблемою за рахунок цілеспрямованого придушення і стримування емоцій, мінімізації їх впливу на оцінку ситуації і вибір стратегій поведінки, високий контроль поведінки, прагнення до самовладання. Тож, надзвичайно цікавими виявляються наші результати, які свідчать, що саме фемінінні хлопці найактивніше звертаються до цієї стратегії. Можемо припустити, що

фемінінність юнаків вступає у протиріччя з існуючими у суспільстві гендерними стереотипами, щодо «справжньої чоловічої» поведінки. Висока орієнтація на гендерний взірць, у такому випадку, може призвести до заборони на власні почуття та емоційні переживання, оскільки відповідність цьому взірцеві може бути досягнута лише шляхом придушення власних емоцій та високому самоконтролю.

Дещо інші дані були нами отримані при аналізі впливу статі та гендерної ідентичності на вибір юнаками та юнками емоційно-орієнтованого копінгу, як стратегії подолання стресу.

Гендерна ідентичність досліджуваних впливає на вибір стратегії емоційно-орієнтованого копінгу ($F=11,61$; $p \leq 0,001$). Водночас, була виявлена статистично значуща взаємодія статі та гендерної ідентичності юнаків та юнок та її вплив на вибір у стресі стратегії емоційно-орієнтованого копінгу ($F=13,75$; $p \leq 0,001$). Було встановлено, що маскулінні юнки рідше, за всіх інших досліджуваних, обирають стратегію емоційно-орієнтованого копінгу. Орієнтація на результат, раціональне вирішення проблем залишають мало можливостей зосередитися на власних емоціях та переживаннях, тож отримані дані не викликають здивування.

Гендерна ідентичність не впливає на вибір стратегії пошуку соціальної підтримки ($F=1,19$; $p \geq 0,05$), тоді як стать юнаків та юнок здійснює такий статистично значущий вплив ($F=16,48$; $p \leq 0,001$). Виявлена статистично значуща взаємодія на високому рівні статі та гендерної ідентичності та їх вплив на вибір цієї стратегії ($F=13,65$; $p \leq 0,001$). Маскулінність юнаків та юнок призводить до протилежного ефекту щодо вибору стратегії пошуку соціальної підтримки. Так, маскулінні юнаки відмовляються від використання зовнішніх ресурсів, пошуку інформаційної, ділової та емоційної підтримки. Маскулінні юнки, навпаки, не цураються такого способу вирішення проблеми. Вважаємо, що маскулінність юнок дозволяє їм набути адаптаційної гнучкості: оскільки гендерні стереотипи щодо жіноцтва є не такими жорсткими, як щодо чоловіків. Можна сказати, що маскулінні дівчата використовують найкращі інструменти для подолання стресу з арсеналу обох статей, тоді як маскулінні хлопці вимушені чітко дотримуватися гендерного взірця.

Стать ($F=6,44$; $p \leq 0,05$) та гендерна ідентичність ($F=8,82$; $p \leq 0,001$) обумовлюють вибір юнаками та юнками стратегії прийняття відповідальності. Згідно отриманих даних, найбільш схильними до прийняття відповідальності – визнання своєї ролі у виникненні проблеми та прийняття відповідальності за її вирішення – виявилися андрогінні юнки, а найменш – маскулінні юнаки та юнки. Такі результати суперечать існуючим поглядам щодо відповідальності як однієї з провідних рис маскулінної особистості. Разом з тим, треба пам'ятати, що прийняття відповідальності зазвичай супроводжується посилен-

ням тенденцій до самокритики та самозвинувачення. Від так, схильність до такого типу реагування видається цілком природною для фемінінних та андрогінних жінок і чоловіків, тоді як маскулінні жінки і чоловіки, відмовляючись від відповідальності, також відмовляються і від самокритики, що може виступати у якості механізму психологічного захисту, адже одні (маскулінні чоловіки) мають дотримуватися гендерного взірця, а другі (маскулінні жінки) мають відстояти власне «Я», оскільки вони цьому взірцеві не відповідають від самого початку.

Виявлено, що стать досліджуваних, на протигагу гендерній ідентичності ($F=0,76$; $p \geq 0,05$), впливає на вибір стратегії втечі-уникання ($F=6,47$; $p \leq 0,05$). Юнки, не залежно від їх гендерної ідентичності, більшою мірою схильні до подолання негативних переживань у зв'язку з труднощами за рахунок реагування за типом ухилення: заперечення проблеми, фантазування, невиправданих очікувань, відволікання тощо.

Розглянемо більш детально вплив статі та гендерної ідентичності на копінг, орієнтований на уникання. Зокрема, зосередимося на двох показниках: відволіканні та соціальному відволіканні.

Стать досліджуваних впливає на їх вибір стратегії відволікання ($F=7,52$; $p \leq 0,01$), тоді як гендерна ідентичність не здійснює цей вплив ($F=2,27$; $p \geq 0,05$). Статистично значуща взаємодія статі та гендерної ідентичності юнаків та юнок та її вплив на вибір у стресі стратегії відволікання була виявлена на статистично значущому рівні ($F=4,04$; $p \leq 0,05$). Серед дівчат найбільш схильними до відволікання виявилися андрогінні юнки. Юнаки ж однаково часто звертаються до цієї стратегії не зважаючи на їх гендерну ідентичність.

Стать ($F=4,08$; $p \leq 0,05$) та гендерна ідентичність ($F=3,36$; $p \leq 0,05$) обумовлюють вибір юнаками та юнками стратегії соціального відволікання як зокрема, так і у сукупності ($F=11,57$; $p \leq 0,001$). При зсуві гендерної ідентичності від фемінінності у бік маскулінності орієнтація юнаків на пошук та використання соціальної підтримки, подолання проблеми, завдання за допомогою інших осіб зменшується, а юнок – збільшується.

І стать ($F=9,88$; $p \leq 0,01$), і гендерна ідентичність ($F=20,24$; $p \leq 0,001$) впливають на вибір юнаками та юнками стратегії планування вирішення проблеми. Від так, юнки більшою мірою, аніж юнаки, схильні до спроб подолання проблеми за рахунок цілеспрямованого аналізу ситуації і можливих варіантів поведінки, вироблення стратегії вирішення проблеми, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, минулого досвіду і наявних ресурсів. Разом з тим, зазначимо, що всередині вибірок досліджуваних, найменш схильними до використання цієї стратегії виявилися фемінінні юнки та юнаки, дещо більшу схильність до вирішення проблем виявили андрогінні юнки та юнаки. Маскулінні юнки та юнаки сильніше за всіх орієнтовані на подо-

лання стресу за рахунок планування, використання наявних ресурсів та власного досвіду.

Отримані дані підтверджуються результатами аналізу впливу гендерної ідентичності та статі на орієнтацію досліджуваних на проблемно-орієнтований копінг: стать ($F=29,32$; $p \leq 0,001$) та гендерна ідентичність ($F=12,62$; $p \leq 0,001$) впливають на вибір юнаками та юнками стратегії проблемно-орієнтованого копінгу. Юнки більшою мірою, ніж юнаки, орієнтовані на вибір та використання проблемно-орієнтованого копінгу. Зсув гендерної ідентичності у бік маскулінності підвищує цю спрямованість як для представниць жіночої статі, так і для чоловіків.

Вибір юнаками та юнками стратегії позитивної переоцінки обумовлюється як статтю ($F=18,72$; $p \leq 0,001$), так і гендерною ідентичністю ($F=10,91$; $p \leq 0,001$). Виявлена статистично значуща взаємодія на високому рівні статі та гендерної ідентичності та її вплив на вибір вищезазначеної стратегії ($F=7,32$; $p \leq 0,001$). Подолання негативних переживань у зв'язку з проблемою за рахунок її позитивного переосмислення, розгляду її як стимулу для особистісного зростання є більш характерним для маскулінних та

фемінінних юнаків. Андрогінні юнаки, а також дівчата з маскулінною, андрогінною та фемінінною гендерною ідентичністю меншою мірою схильні до вибору цієї стратегії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Специфічні завдання юнацького віку посилюють психологічний тиск на молоду особистість, спричинюють надмірний стрес, подолати який у ефективний спосіб юнаки та юнки не завжди в змозі. Гендерні ознаки надають активності молодій людині певного спрямування у відповідності до наявного у суспільстві гендерного взірця, обумовлюючи специфічні способи подолання стресу.

Отримані результати дослідження дають можливість стверджувати наявність гендерних розбіжностей психологічних особливостей подолання стресу в юнацькому віці. Статева належність та гендерна ідентичність особистості спричинюють сильний вплив на вибір копінг-стратегій в юнацькому віці.

Подальші перспективи наукових розвідок вбачаємо у розробці та впровадженні психопрофілактичних заходів, спрямованих на розширення репертуару адаптивних копінг-стратегій юнацтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В. А. Информационный стресс / В. А. Бодров. – М. : ПЭР СЭ, 2000. – 352 с.

2. Введение в гендерные исследования. Ч. 1 / [науч. ред. И. А. Жеребкиной]. – Харьков : ХЦГИ, 2001; СПб. : Алетей, 2001. – 708 с.

3. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія» / Т. В. Говорун. – К., 2002. – 35 с.

4. Гритчук Г. В. Гендерні уявлення як чинник формування індивідуального життєвого стилю в юності : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Г. В. Гритчук. – Хмельницький, 2008. – 20 с.

5. Дерев'яно С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія ; психологія соціальної роботи» / С. П. Дерев'яно. – К., 2009. – 20 с.

6. Дорошенко Н. М. Гендерна детермінація вибору студентами стратегії поведінки в конфлікті : авто-

реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. М. Дорошенко. – К., 2003. – 20 с.

7. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 688 с.

8. Либи́на А. В. Совладающий интеллект : Человек в сложной жизненной ситуации / А. В. Либи́на. – М. : Эксмо, 2008. – 400 с.

9. Набиуллина Р. Р. Механизмы психологической защиты и совладания со стрессом / Р. Р. Набиуллина, И. В. Тухтарова. – Казань : Изд-во ИП Тухтаров В. Н., 2003. – 104 с.

10. Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу : методичні рекомендації / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології / [наук. ред. Т. М. Титаренко]. – К. : Міленіум, 2010. – 84 с.

11. Стресс, выгорание, совладание в современном контексте / [наук.ред. А. Л. Журавлева, Е. А. Сергиенко]. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2011. – 512 с.

REFERENCES

1. Bodrov, V. A. (2000). *Informatsionnyi stress [Informational stress]*. Moscow: PER SE [in Russian].

2. Zhrebkina, I. A. (2001). *Vvedenie v gendernye issledovaniia. [Introduction to gender research]*. Vol.1. Harkov : HTsGI [in Russian].

3. Hovorun, T. V. (2002). *Sotsializatsiia stati yak faktor rozvytku Ya-kontseptsii [Gender socialization as a factor of self-conception development]*. *Extended ab-*

stract of Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

4. Hrytchuk, H. V. (2008). *Henderni uivlennia yak chynnyk formuvannia indyvidualnoho zhittievoho stiliu v yunosti [Gender conceptions as a factor of youth's individual life style formation]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Hmelnytskii [in Ukrainian].

5. Derevianko, S. P. (2009). *Emotsiyni intellekt yak chynnyk sotsialno-psikhoholichnoi adaptatsii osobystosti*

do studentskoho seredovysshcha [Emotional intelligence as a factor of individual's social and psychological adaptation to the students media]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Doroshenko, N. M. (2003). Henderna determinatsiia vyboru studentamy strategii povedinky v konflikti [Gender determination of students' behavior strategy choice in a conflict situation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Ilin, E. P. (2010). *Pol i gender [Sex and gender]*. SPb. : Piter [in Russian].

8. Libina, A. V. (2008). *Sovladaiushchii intellekt : Chelovek v slozhnoi zhiznnoi situatsii [Coping intelligence : a man in difficult life circumstances]*. Moscow : Eksmo [in Russian].

9. Nabiullina, R. R. & Tukhtarova, I. V. (2003). *Mehanizmy psikhologicheskoi zashchyty i sovladaniia so stressom [Psychological defence and coping mechanisms]*. Kazan: Izd-vo IP Tuhtarov V.N. [in Russian].

10. Titarenko, T. M. (Eds.). (2010). *Sotsialno-psykholohichna profilaktyka porushen adaptatsii molodi do povsiakdennoho stresu [Social and psychological prophylaxis of the disturbance of youth adaptation to everyday stress]*. Kyiv [in Ukrainian].

11. Zhuravlev, A. L. & Sergienko, E. A. (Eds.) (2011). *Stress, vygoranie, sovladanie v sovremennom kontekste [Stress, burn-out, coping in contemporary context]*. Moscow: Izd-vo «Institut psikhologii RAN» [in Russian].

Олеся Ивановна Донець,

кандидат психологических наук, доцент кафедры социальной психологии и психологии управления, Днепропетровский национальный университет имени О. Гончара, проспект Гагарина 124/115, г. Днепропетровск, Украина

ГЕНДЕРНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ВЫБОРА КОПИНГ-СТРАТЕГИЙ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

В статье рассмотрена проблема гендерных детерминант выбора копинг-стратегий в юношеском возрасте. Юношеский возраст является периодом приобретения идентичности, в том числе и гендерной, а также активного формирования стабильного стиля преодоления стресса. Чрезмерное психологическое стрессовое давление выступает одним из основных социально-психологических факторов нарушения адаптации юношества. Представлены результаты исследования специфики влияния пола и гендерной идентичности на стрессоустойчивость юношества и выбор стратегий копинга. Установлено, что девушки в большей степени, чем юноши, склонны к преодолению негативных переживаний в связи с трудностями за счет реагирования по типу уклонения: отрицание проблемы, фантазирование, неоправданные ожидания, отвлечение. Такая же тенденция наблюдается относительно выбора юношеством стратегии планирования решения проблем. Маскулинность юношей повышает их самооценку стрессоустойчивости, нервно-психическую устойчивость, уменьшает ориентацию на стратегию конфронтации и использования социальной поддержки, снижает личностную ответственность за проблемную ситуацию; маскулинность девушек – усиливает конфронтационное поведение, отказ от использования эмоционально-ориентированного копинга, способствует увеличению частоты использования социальной поддержки. Маскулинность юношей и девушек снижает стремление избегать стрессовые ситуации, усиливает использование стратегий преодоления стресса путем планирования решения проблемы и ее положительной переоценки. Андрогиность в юности снижает частоту выбора стратегии дистанцирования в процессе преодоления стресса. Андрогиность девушек негативно отражается на их самооценке стрессоустойчивости, хотя и сопровождается повышением личностной ответственности. Фемининность юношей и девушек приводит к выбору ими стратегии преодоления негативных переживаний за счет субъективного снижения значимости проблемной ситуации, а также у юношей способствует использованию стратегии самоконтроля.

Ключевые слова: гендер, пол, гендерная идентичность, копинг-стратегии, стрессоустойчивость, юношеский возраст.

Olesia Donets,

PhD (Candidate Degree in Psychology), Associate Professor of Social Psychology and Management Department, Dnipropetrovsk National university named after O. Honchar, 124/115, Prospect Haharina St., Dnipropetrovsk, Ukraine

GENDER DETERMINANTS OF COPING STRATEGIES CHOICE AT PRE-ADULT AGE

This article reviews the problem of gender determinants of coping strategies choice at pre-adult age. Adolescence is the period of acquisition of personal and gender identity, as well as forming the active style of coping. Excessive psychological stress is one of the main factors of social-psychological maladjustment of this age. The influence of sex and gender identity on the resistance to stress and coping was assessed using psychodiagnostic methods. Girls, more than boys, tend to overcome the negative experiences caused by difficulties due to the type of avoidance: denial of problems, day-dreaming, unjustified expectations, distraction. The same tendency is observed for choosing by youth the strategy of planning the problem solving. The masculinity of boys increases the self-esteem of their ability of handling stress,

stress tolerance, reduces the confrontation and use of social support, reduces personal responsibility for the problem situation; the masculinity of girls – induces the confrontational behavior, discourages the use of emotional-oriented coping, increases the frequency of social support. Masculinity of boys and girls reduces the desire to avoid stressful situations, enhances the use of coping strategies to solve the problem by planning and positive reevaluation. Youth androgyny reduces the frequency of the choice of distancing strategies to overcome stress. Androgyny of girls had adverse effect on their self-esteem ability of handling stress, albeit accompanied by increasing personal responsibility. Femininity of boys and girls induces their choice of strategies to overcome negative feelings by subjective reduce of the significance of the problem situation, boys femininity promotes the use of self-control strategy.

Keywords: gender, sex, gender identity, coping, stress-resistance, youth.

Подано до редакції 04.08.2015
